

SUÇ YÖNETİMİ BAĞLAMINDA ÇOCUK SUÇLULUĞU, CEZALANDIRMA SİSTEMİ VE EĞİTİM

Juvenile Delinquency, Penalty System and Education in the Context of Crime Management

Hakkı ŞİMŞEK*

Öz

Bu çalışmada çocuk suçluluğunun önlenmesinde, suça sürüklenen çocuğa yönelik uygulamadaki yeniden eğitim faaliyetleri değerlendirilmiştir. Sırasıyla çocukluk kavramı, çocukluğun doğuşu ve suça sürüklenen çocukların cezalandırılması üzerinde literatür taraması yapılmış ve elde edilen bilgiler karşılaştırılmıştır. Çocukların cezalandırılma sisteminin tarihsel ilerleyişi betimlenmiş ve çocuk suçluluğunun tekrarlanmaması için yeniden eğitimin önemine dikkat çekilmiştir. Türkiye’de an itibarıyla suça sürüklenen çocukların cezalandırıldığı, eğitildiği ve topluma tekrar kazandırılmasının hedeflendiği iki kurumsal yapı bulunmaktadır. Bunlar çocuk ve gençlik ceza infaz kurumları ile çocuk eğitimeverleridir. Ayrıca farklı yöntemlerle çocuklar kurumsal kapatma sistemi içine dahil edilmeden de sürükledikleri suçlardan dolayı cezalandırılmaktadır. Mahkumluk çocuklar için salt cezalandırma amacı taşıyan bir olgu olarak değerlendirildiğinde, çocuk suçluluğunun azaltılması ve suça sürüklenen çocuğun tekrar topluma kazandırılması mümkün olmayacaktır. Bu amaçla, çocukların kapatılarak cezalandırılmasının son seçenek olarak değerlendirilmesi, eğitimeverlerinin sayısının artırılarak çocuklara yönelik kapalı ceza infaz kurumlarının sayısının azaltılması, suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılmasında sivil toplum kuruluşlarının rolünün belirlenmesi, çocuk eğitimeverlerinde yürütülen faaliyetlerin etkinliğinin artırılması için bilimsel çalışmaların desteklenmesi ve çocuk suçluluğunun daha iyi anlaşılabilmesi için yorumlayıcı bilimsel çalışmalara ağırlık verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suç, Çocuk, Cezalandırma, Cezaevi, Eğitim.

ABSTRACT

In this study, in the prevention of juvenile delinquency, the re-education activities for the child dragged into crime were evaluated. Literature was reviewed on the concept of childhood, birth of childhood, and punishment of children driven into crime, and the information obtained was compared. The historical progress of the juvenile punishment system is described and the importance of retraining is emphasized in order not to repeat juvenile delinquency. As of now, there are two organizations in Turkey which aim to train and reintegrate the children dragged into crime into society. These are juvenile and youth penal institutions and children’s training centers. In addition, children can be punished for the crimes they are dragged without being included in the institutional closure system. When convictions are considered as a phenomenon with the sole purpose of punishment for children, it will not be possible to reduce juvenile delinquency within the social structure and to reintegrate the child dragged into crime into the society. For this purpose, it is highly recommended to focus on the following: to consider the closing and punishment of children as the last option, to reduce the number of closed penal institutions for children by increasing the number of educational institutions, to determine the role of non-governmental organizations in bringing children driven into crime into society, to support scientific studies to increase the effectiveness of activities carried out in children’s education centers and lastly, interpretive scientific studies to better understand juvenile delinquency.

Keywords: Crime, Child, Punishment, Prison, Education

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, simsekhhakki@yandex.com, ORCID: 0000-0002-7658-0852

1. GİRİŞ

Dowrick ve Grundberg (1980) çocuk sahibi olmanın, kişinin kendisinden bir parça yaratmasını ve bu parça yardımı ile ölümsüzlüğü yakalamasını, ölümünden sonra geriye kendisinden bir şey bırakmasını sağladığını belirtmektedir (Akt. Gittins, 2012: 95). Özellikle yeni doğmuş ve henüz ne anneye ne de babaya benzemesi muhtemel olmayan bebeklerin, fiziksel olarak anneye, babaya hatta diğer akrabalara benzetilmesi bu nedenle oldukça yaygındır. Öte yandan Anadolu'da yeni doğan çocuklara aile büyüklerinin isimlerinin verilmesi de sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Millet (1973) ataerkil aile düzeninde cinsiyet, yaş, evlilik durumu, doğurganlık ve sağlık durumu dikkate alınarak ailede güç dağılımı gerçekleştiğini, evli olanın yaşı ne olursa olsun yetişkinlik düzeyine ulaştığını, ileri yaşta olmasına rağmen evlenmemiş kişi tam yetişkin olarak görülmediğini belirtmektedir. Son aşamada ise evlenmiş ve ileri yaşa gelmiş olmasına rağmen çocuk sahibi olmamış kişi de tam bir yetişkin sayılmamaktadır (Akt. Özbay, 2015: 34). Gittins (2012) de ataerkil toplumlarda çocuk sahibi olmanın bir eksikliği giderdiğini belirtmektedir. Yine bunlarla ilişkili şekilde evlilik ve çocuk sahibi olmak toplumda bir statü kaynağıdır. Ancak çocuk sahibi olmayan/olamayan erkek mevcut statüsünü korurken, kadın için bu bir eksiklik olarak görülmektedir. Bu nenle çocuk sahibi olmak bu toplumlarda anneye bir güç/iktidar kazandırmaktadır.

Çocuk aynı zamanda ebeveynlerin güvenlik ihtiyacını da karşılamaktadır. Yaşlandıktan sonra bakıma muhtaç duruma düşecek olan kimi ebeveynler için çocuk sahibi olmak bir "emeklilik yatırımı" olarak görülmektedir. Çocuk aynı zamanda boşanma riskiyle karşı karşıya kalmış aileler için de "boşanmayı engelleyici işlev" taşımaktadır. Sevmek ve sevilme, kültürel kodlarını aktarmak, kendi kontrolünde/kendisi tarafından şekillendirilebilecek (ki bu arzu asla gerçekleşmeyecektir) bir birey dünyaya getirmek, yalnızlık hissi, dini buyruklar gibi sebepler de aileleri bir çocuk sahibi olma yönünde motive edebilmektedir.

Suçu kısaca toplumsal kuralı bozma ve toplumsal kurala karşı gelme olarak tanımlayan Yavuzer (2010: 298-299), birçok gelişmiş ülkede olduğu gibi Türkiye'de de çocuk suçluluğunun ciddi bir sorun oluşturduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Türkiye'de ve dünyada çocuk suçluluğunun zirve yaptığı 14 yaşın, ergenlik dönemi sorunlarının da zirve yaptığı dönem olduğuna dikkat çekilmektedir. Çocuk suçluluğu yasalarda çocuk olarak tanımlanan yaş aralığındaki bireyin işlemiş olduğu suç olarak tanımlamak ve yaygın kullanımda bu bireyler için suça sürüklenen çocuk kavramı kullanılmaktadır. Çocuklara yönelik yasal ve örgütsel düzenlemeler içinde bulunduğumuz çağda ve çocukların yetişkinlerden farklı olduğunun kabulü ile bir-

likte ortaya çıkmış olup bu kabul sonrasında birçok ülkede bu konuya özel mevzuat ve yapılanmalar oluşturulmuştur. Bu özel düzenlemelerden biri de suça sürüklenen çocuklara yönelik yasal düzenlemeler ve bu düzenlemeler çerçevesinde oluşturulan mahkemelerdir. Çocuklar için düzenlenen yeni sistemle; çocukların yetişkinlerden ayrı mahkemelerde, çocuklara özgün yasalar dikkate alınarak yargılanması ve hükümlü çocukların yetişkinlerden ayrı kurumlarda toplumsallaşmasının sağlanması amaçlanmaktadır (Cankurtaran-Öntaş, 2008).

Suçta sürüklenen çocuk ifadesi daha çok çocuk yaştaki bireyin suçu idrak kapasitesinin sınırlılığına, eyleyenin sınırlı sorumluluğuna ve her şeyden öte söz konusu eyleme çocuğun toplumsal yapı içinde farklı değişkenlerin etkisi ile yönlendirildiğine vurgu yapmaktadır. Yasal bir tanımlama açısından bu kavram ilk defa 5395 sayılı yasada açık bir şekilde tanımlanmıştır. Çocuk Koruma Kanunu¹ olarak adlandırılan 5395 sayılı yasanın 3/1 (a) maddesinde suça sürüklenen çocuk; “kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk” olarak tanımlanmıştır.

Çocuk suçluluğu ile mücadele tarihsel süreç içinde farklı ülkelerde farklı bir rota izlemiştir. Nasıl ki yetişkin bir bireyi suç işleme yönünde eylemde bulandıran sebepler tek bir özelliğe indirgenemiyor ise aynı durumun çocuklar için de geçerliliği kabul görmüştür. Öyle ki Güngör’e (2008) göre çocuk suçluluğu kavramının kökeni, hukuksal olmaktan çok sosyolojik ve psikolojiktir. Benzer şekilde Topçuoğlu (2014a) da çocuk suçluluğunun etkili bir şekilde önlenmesi için ceza adalet sistemi dışında bulunan suç önleme stratejilerine de önem verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Suçta sürüklenen çocuklar için önleyici tedbirler alınmakla birlikte uzun bir dönem bu tedbirler yetişkin bireylerde de olduğu gibi cezalandırmadan öteye geçememiştir. Çocuk suçluların cezalandırılması yerine yeniden eğitim kavramının kullanıma geçmesinin, kriminoloji alanında çok önemli bir aşama olduğunu belirten Yavuzer (1987: 262), çocukların cezalandırılma tarihçesine bakıldığında uzun bir dönem en gelişmiş ülkelerde bile çocukların yetişkinlerle aynı ceza ve adalet sistemi içinde yer aldığına dikkat çekmektedir. Yavuzer “yeniden eğitim” kavramının sadece hukuksal bir anlam içermediğini, bundan daha fazla psikolojik, pedagojik ve sosyolojik anlamları taşıdığını belirtmektedir.

Bu çalışmada günümüzdeki çocuklara yönelik kurumsal cezalandırma sistemi, geçmişteki örnekleri ile karşılaştırılacak ve suça sürüklenen çocuk kavramı çerçeve-

¹ 15.07.2005 tarihli ve 25876 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

sinde çocukların tekrar topluma kazandırılması yönünde yapılabilecekler tartışılacak ve yeniden eğitimin öneminde dikkat çekilecektir.

2. TARİHTE ÇOCUK VE ÇOCUK İŞGÜCÜ

Çocuk için ailenin anlamı, onu daha büyük topluluklara hazırlayan küçük bir topluluk modeli oluşturmaktır. Eşler ise çocuk sahibi oldukları anda aile sadece bir birlik olmaktan çıkar ve çok daha kapsamlı bir yapı haline gelir. (Gökçe, 1976). Ailenin çocuk, çocuğun aile için önemi ortadayken; "çocuk" kavramının tarih sahnesine çıkması çok da eskilere dayanmamaktadır. 17. yy ile birlikte çocuk kavramından söz edebileceğimizi belirten Postman (1995: 26-31), bu dönemde çocuk ölüm oranlarının yüksek olması gibi nedenlerle çocuğun aile içindeki değerinin günümüzdekinden çok uzakta olduğunu belirtmektedir. Hatta bu durumu Gittins (2012: 19) düşük hayat süresi ve yüksek çocuk ölüm oranları nedeniyle aynı ailede çocuklara aynı isimlerin verilmesiyle örneklendirmektedir. Bu dönemde ebeveynlerin çocuklarını kaybetme beklentisi oldukça yüksektir.

Aydınlanma ve sonrasında sanayileşme ile birlikte çocuk kavramı üzerine derin tartışmalar başlamıştır. Postman (1995: 26-32) 17. ve 18. yy ile birlikte çocukların eğitim hayatına dahil olmasının, çocukların yetişkinlerle farklı ortamlarda bulunmalarını sağladığını, böylece çocuklara özel alanların ilk örneklerinin oluştuğunu belirtmektedir. Hatta bu dönemde ailelere çocuk yetiştirme üzerine tavsiyeler içeren kitaplar yayınlanmaya başlamıştır. Bilimsel gelişmelerle birlikte ortalama yaşam süresinin artması, çocuk ölümlerinin azalması, çocuklara ailelerinin daha fazla yatırım yapmasını sağlamıştır. Fakat bu olumlu gidişat sanayi devrimi ile birlikte tersine dönmüş, hızlı üretim ve neticesinde iş gücüne duyulan ihtiyaç zaten mevcut olan çocuk işçilerin ağır işlerde çalıştırılmasına yol açmıştır. 18. yy öncesinde çocukların erken yaşta çalışmasının beklenen bir durum olduğunu belirten Gittins (2012: 14), farklı gerekçelerle artık çocuk emeğine ihtiyaç kalmayınca çocukların çalıştırılmasını yasaklayan yasalar çıkarıldığını belirtmektedir.

Çocuğun kapitalist ekonomik düzen içinde ucuz iş gücü olarak kullanımının yaygınlaşması, uzun süren savaşlar ve diğer sömürü kaynakları neticesinde çocukları konu edinen yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. 20. yy ile birlikte bir şekilde çocuk kavramını ele alan Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi (1924), İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (1948), Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (1959), Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989) gibi uluslararası girişimler ortaya çıkmıştır. Ortaçağda Avrupa'da çocukluk 7 yaş ile birlikte sonlanmakta iken (Gittins, 2012: 19; Postman, 1995: 26); bugün BM Çocuk Hakları Sözleşmesini

imzalamış bir ülke olarak Türkiye’de ve dünyanın neredeyse tamamında 18 yaşını doldurmamış herkes çocuk olarak kabul edilmektedir (Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989).

3. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK

Freud’un da belirttiği gibi ebeveynler/aile, toplumun psikolojik atmosferini çocuğa aktarmaktadır (Akt. Fromm, 1996: 226). Diğer bir ifade ile çocuk toplumun psikolojik durumunun aynası olup, çocuğun tavrı toplumunkinden farklı olmayacaktır. Yine çalışmamız özelinde suça sürüklenen çocuk, suça sürüklenen toplum anlamına gelir varsayımında bulunabiliriz. Çocuğun suça sürüklenmiş olmasını salt bireysel bir durum olarak görmek, toplumdan bağımsız değerlendirmek sıklıkla yapılan hatalardır. İşte bu nedenle bu çalışmada, suça sürüklenen çocukların sadece cezalandırılması değil öncelikle eğitimi ve tekrar topluma katılımının sağlanmasının önemine dikkat çekeceğiz.

3.1. Çocuğun Yargılanması ve Cezalandırılması

Cezalandırmanın yani yeni cezalandırma sisteminin, günümüzde ne ıslah etmeyi ne de cezalandırmayı hedeflediği/sağladığı yönünde eleştiriler getirilmekte ve cezalandırmanın artık bireyin cezalandırılmasından grupların cezalandırılmasına kaydığına dikkat çekilmektedir. Amaç suçu bitirmek değil suçu yönetmektir (Özkazanç, 2011: 138). Nitekim içinde bulunduğumuz dönemde suça sürüklenen çocuklar olarak adlandırılan çocukların sıklıkla gettoda yaşayan, göçmen, sığınmacı, eğitimsiz, alt sosyoekonomik seviyede, toplumun geneli tarafından tercih edilmeyen işlerde geçimini sağlamaya çalışan gruplar arasında çıktığı yönünde yaygın önyargılar bulunmaktadır. Bu önyargılara dayalı olarak da toplumsal algı suçu işleyen bireyin cezalandırılmasından grupların cezalandırılmasına doğru kaymaktadır. Bu anlayışın bir sonucu olarak her geçen gün ötekileştirilen bir grubun toplumun dışına itildiği bir sahnede “suçun gerçekleşmeden önlenmesi” yönünde göstermelik çabaları seyretmekteyiz. Becker’in (2017: 32-33) de dikkat çektiği gibi günümüzde bir eylemin sorun oluşturup oluşturmayacağı, suç ya da sapkınlık olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği eylemde bulunanın kim olduğu ya da hangi gruba ait olduğundan bağımsız düşünülmemektedir.

Özellikle çocuklara yönelik ceza adalet sisteminin çalıştığı savunulması Özkazanç’ın (2011: 141) ifadesi ile “...zaten bir şekilde işleyen bir sistemin, salt işliyor olduğu için başarılı görünmesini sağlayan bir perspektif kaymasıyla sonuçlanmaktadır”. Ceza adalet sisteminin başarısı suçluyu topluma kazandırmaktan çıkmış,

grupları denetim altına almaya doğru kaymıştır. Dolayısıyla kişinin yeniden suç işlemesi başarısızlık olarak görülmemekte, bunun tespit edilebiliyor oluşu bir başarı olarak görülmektedir (Ökazanç, 2011: 143). Bu alanda en kötü senaryolardan biri ise; kurumsal cezalandırma sisteminin işlevini tamamen yitirmesi ve insanların tamamen ötekileştirildiği, dışlandığı katı bir toplumsal tabakalaşmaya hizmet etmesidir. Böylece suça sürüklenen bir çocuğun rehabilitasyonu ya da suçun önlenmesi, toplum içindeki hakim (yönetimde söz sahibi) tabakanın problemi olmaktan çıkacaktır. Öncelik bu çocukların tespit edilmesine, bir süre toplumdan dışlanması ve ardından toplumun dışında sosyal izolasyon içinde hayatını idame ettirmeye doğru ilerleyecektir. Toplumun dışına itilmiş “öteki” olarak adlandırılan kişilerin (yoksullar, eğitimsizler, sabıkalılar, göçmenler...) suça meyilli olduğu yönündeki nu ön kabul, “diğerlerinin” işlemiş olduğu suçları göz ardı etmemizle sonuçlanabilecektir. Bunun en yaygın örneği de beyaz yakalı suçlara yönelik toplumsal kurallardır. Oysa üzerinde detaylı düşünüldüğünde bu suçların sonuçlarının da diğer suçlardan daha az zarar oluşturmadığı kolaylıkla görülebilecektir.

Pitts’in (2001) ifadesi ile “hükümetler genellikle kamuoyunun dikkatini alternatif bir alana çekmek istediklerinde ‘çocuk suçluluğuna’ yönelirler. Çünkü bu alan onların siyasi cesaretlerini dramatik biçimde ve düşük maliyetle sergileyebilecekleri bir alandır.” (Akt. Özkazanç, 2011: 169). Nitekim bunun örnekleriyle geçmişte sıklıkla karşılaşmış bulunmaktayız. Çocukların rehabilite edilerek toplumdan dışlanmadan, topluma kazandırılmasının hedeflenmesi gerekirken sokakta yaşayan, suç mağduru ya da suça sürüklenen, uyuşturucu madde kullanan çocukların toplumun göremeyeceği yerlerde tecrit altına alınmaları, sıklıkla devletin önde gelenleri tarafından dile getirilmektedir². Çocuk suçluluğu denetim için güçlü bir gerekçe olarak kullanılmaktadır. İçinde bulunduğumuz çağda gün geçtikçe soruna yaklaşım, çocuğun tehlike altında olmasından, çocuğun diğerleri için risk/tehdit oluşturmasına doğru kaymaktadır. Örneğin sokak çocuklarının her zaman potansiyel tehlike kaynağı olarak görüldüğünü belirten Özkazanç (2011: 185-186), alınan önlemlerin bu çocukların karşılaşabilecekleri risklerden korunmasından çok toplumu bu çocuklardan gelebilecek risklere karşı korumayı hedeflediğini belirtmektedir.

Kullanılan dil kişinin niyetini -her ne kadar o bu niyeti saklamaya çalışsa da- basit bir sorgulama ile ortaya çıkarmaktadır. Toplumun önde gelen kişileri, ruh sağlığı uzmanları, sosyal çalışma görevlileri, polisler, öğretmenler... birçoğunun diline yerleşmiş olan üzerine düşünülmeden kabul edilmiş kalıp yargılar, her gün

² İstanbul ilinde uygulamaya geçirilmek istenen uyuşturucu madde kullanan ve sokakta yaşayan çocukların potansiyel tehdit olarak görülerek Yassıada’da kurulacak bir rehabilitasyon merkezine naklini talep eden öneriler döneminde çok konuşulmuştur. Açıklamaların medyadaki yansımaları için bakınız: <http://bianet.org/bianet/print/50305-cocuklari-degil-sistemi-yassiadaya-yollayin>, <http://www.gazetevatan.com/hayirsiz-eylatlar-hayirsiz-ada-ya-113345-gundem/>, <https://www.haber3.com/guncel/cocuk-suclular-yassiadaya-haberi-183273>

farklı uzmanlık alanlarında kullanıla gelmektedir: “bugün dövülen çocuklar gelecekte çocuklarını dövecek anne-babaldır” ya da “bugün tecavüze uğrayanlar geleceğin tecavüzcüleridir!”. Bu sıkça kullanılan kalıp yargılar, ağır önyargılar her geçen gün dilimize yerleşmekte ve davranışlarımızı da etkilemektedir. Böylece toplumun büyük bir kesimi “tecavülden yargılanan kişilerin büyük kısmı geçmişte cinsel tacize maruz kalmıştır, çocuğuna şiddet uygulayan ebeveynlerin geçmişlerinde kendi ebeveynlerinden şiddet görmüşlerdir” gibi çıkarımların hatalı bir biçimde cinsel tacize uğrayan her çocuğun gelecekte bir başkasına cinsel saldırıda bulunabileceği şeklinde yorumlamaktadır. Bu hatalı çıkarımların sonucu uygulama; suç mağduru çocukları geleceğin suçlusunu olarak etiketleyip, çocukları savunmasız bırakan toplumsal yapıları değiştirmek yerine; çocukları kontrol altına almak, takip etmek ve herhangi bir suça karıştıklarında başta kurulmuş olan hipotezleri doğrulamak için pusuda beklemek şeklinde gerçekleşmektedir.

3.2. Yasal Düzenlemeler

Daha önce de bahsettiğimiz gibi çocuk kavramı 17. yy ile birlikte ortaya çıkmıştır. Buna karşın bu tarihten sonra da uzun bir süre çocuklar yetişkinlerle aynı cezalandırma sistemine dahil olmuşlardır (Postman, 1995: 26-31; Yavuzer, 1987: 262). Çocukların, zihinsel engelli ve irade gücü zayıf diğer kişilerin yetişkinlerle ve sağlıklı kişilerle aynı yargılama ve cezalandırma sistemine dahil olması aydınlanma çağı ile tartışılmaya başlanmıştır.

İlk çocuk mahkemesi Amerika Birleşik Devletlerinin İllinois Eyaletinde 1899 yılında kurulmuş (Kratcoski, Kratcoski ve Kratcoski, 2020:15) ardından İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya, SSCB, İspanya gibi ülkelerde bu mahkemeler kurulmuştur (Yavuzer, 1987: 280). Çocuk hakları konusunda öncü yasal düzenlemeleri hayata geçirmiş bir ülke olan İngiltere’de de 19. yy’dan öncesinde kadar suça sürüklenen çocuklar yetişkin bir kişi ile aynı sisteme dahil edilmiştir. Fakat zamanla İngiltere, suça sürüklenen çocuklar için yetişkinlerden farklı bir sisteme geçiş sağlamıştır. 1854 yılında islahavleri (reformatory schools act) kurulmuş ve ardından 1908 yılında çıkarılan Çocuk Yasası ile birlikte çocuk mahkemeleri kurulmuştur (Canakurtaran-Öntaş, 2008). Türkiye’de ise 1979’da başlayan yasa hazırlığı ve 1982’de yapılan yasal düzenleme sonrasında ilk olarak 1987 yılında Ankara’da ve zamanla diğer büyük şehirlerde çocuk mahkemeleri faaliyete geçmiştir (Özkazanç, 2011: 176-181; Yavuzer, 1987: 280-281). Bugün Türkiye’de cezalandırma sistemi “kapalı, yüksek güvenli kapalı, kadın kapalı, çocuk kapalı, gençlik kapalı, açık ceza infaz kurumları ile gözlem ve sınıflandırma merkezleri, çocuk eğitimevi” şeklinde sınıf-

landırılmaktadır³. Bu sınıflandırma içinde çocuklara yönelik açık ve kapalı olmak üzere cezaevleri ve çocuk eğitimevleri, özel uygulamaları ile diğer cezaevlerinden ayrılmaktadır. Ayrıca çocuklara yönelik özel cezaevlerinin bulunmadığı durumlarda suça sürüklenen çocuklar, yetişkin cezaevlerinde kendilerine özel hazırlanmış bölümlerde tutulmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının (1982) 90. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti tarafından kabul edilen uluslararası antlaşmaların aynı konuda iç hukuk kuralları ile farklı hükümler içermesi durumunda uluslararası antlaşma hükümlerinin esas alınacağı belirtilmektedir. Bu bölümde öncelikle Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilmiş kurallar ile Türkiye Cumhuriyeti Devletinin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere dikkat çekilecek, ardından bu alandaki kanun, yönetmelik, genelge ve tüzüklerin suça sürüklenen çocuklara yönelik ilgili maddelerine yer verilecektir.

3.2.1. Uluslararası Düzenlemeler

Çocuklara yönelik adalet sisteminde evrensel standartların belirlenebilmesi için farklı tarihlerde Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütler tarafından kurallar belirlenmekte, diğer ülkelerin de uymayı kabul ettiği sözleşmeler hazırlanmaktadır. Bunlardan bir kısmının çocuk adalet sistemi hakkında vurguladıkları hususlara aşağıda değinilmektedir.

“Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar”, Birleşmiş Milletlerin 29 Kasım 1985 tarihli ve 40/33 sayılı genel kurul kararı ile kabul edilmiş ve Pekin Kuralları olarak adlandırılmıştır. Bu kurallar çocuklara yönelik adalet sistemlerine uluslararası standartlar önermektedir. Dikkat çekici kimi maddelerinde yer verilen hususlar ve öneriler şunlardır:

4. Madde; cezai sorumluluk yaşı konusunda öneriler yer almakta fakat herhangi bir yaş sınırı getirilmemektedir. Cezai sorumluluk yaşının tarihe ve kültüre göre değişebileceğinin altı çizilmektedir. Her ülkenin bu yaş sınırını belirlerken ergenlik yaşı ve evlenme yaşı gibi sınırları dikkate alabilecekleri önerilmekte ve uluslararası kabul görececek bir yaş sınırının belirlenmesi gerektiği belirtilmektedir.

5. Madde; çocuk adalet sisteminin amacının daima çocuğun iyileştirmesini ön plana alması gerektiği belirtilmektedir. Çocuk suçlulara gösterilecek tepkinin çocuğun içinde bulunduğu koşullarla orantılı olması gerektiği vurgulanmaktadır.

³ 06.04.2006 tarihli ve 26131 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Tüzüğün 3/1 (g) ve 8/1 maddeleri.

8. Madde; özel yaşamın gizliliğinin korunması gerektiğine ve çocuk suçlunun kimliğinin gizli tutulması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

12. Madde; çocuk suçlularla çalışacak kolluk kuvvetlerinin alanlarında uzmanlaşmış olması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Nitekim bu konuda 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu başta olmak üzere farklı kanunlarda yer verilmiştir. Zaman içinde çocuk mahkemeleri, çocuk ağır ceza mahkemeleri, cumhuriyet başsavcılıklarında çocuk büroları ve kolluğun çocuk birimleri kurulmuştur.

19. Madde; çocukların tutuklanmasını en son çare olarak göstermektedir.

Bir diğer düzenleme olan “Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Kurallar”, Birleşmiş Milletlerin 14 Aralık 1990 tarihli ve 45/113 sayılı genel kurul kararı ile kabul edilmiş ve Havana Kuralları olarak adlandırılmıştır. Bu kurallar; tutuklu ve hükümlü çocukların tutulduğu kurumlara bir standart getirebilmek ve evrensel değerlere aykırı hususların önüne geçmek amacıyla hazırlanmıştır. İlk maddesi ise Pekin Kurallarının 19. maddesi ile paralel şekilde bir çocuğun kuruma yerleştirilmesine her durumda en son çare olarak başvurulması gerektiğini vurgulanmaktadır. Yine Birleşmiş Milletlerin 20 Kasım 1989 tarihinde kabul ettiği “Çocuk Hakları Sözleşmesinin”⁴ 37. maddesi çocuğun tutuklanmasının en son çare olarak kullanılacak bir yöntem olduğunu ve en kısa süre ile sınırlı tutulması gerektiğini vurgulamaktadır.

3.2.2. Ulusal Düzenlemeler

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununda⁵ sadece “korunmaya muhtaç çocuk” tanımı yapılmış ve yasanın 3(a) maddesinde bu çocuklar “beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; ana veya babasız, ana babasız, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen, ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen” çocuk olarak tanımlanmıştır. Burada suça sürüklenen çocuklara yönelik herhangi bir tanımlama yapılmamıştır.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun⁶ 3/1 (a) maddesi çocuğu “daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi” olarak tanımlamaktadır. Bu

⁴ Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından 14 Ekim 1990 tarihinde imzalanmıştır. 27 Ocak 1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁵ 27.05.1983 tarihli ve 18059 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁶ 15.07.2005 tarihli ve 25876 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

tanımlama dünyanın birçok ülkesinde kabul gören bir tanımlamadır. Aynı maddede korunmaya ihtiyacı olan çocuk “bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk” olarak tanımlanmış iken, suça sürüklenen çocuk ise “kanunda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk” olarak tanımlanmıştır.

Çocuk Koruma Kanunu’nda suçlu çocuk yerine özellikle “suça sürüklenen çocuk” kavramı kullanılmaktadır. Bu kullanım sorumluluğu tek başına çocuğa yüklemek yerine suça sürüklenen çocuğu çevre ile ilişkisi içinde değerlendirmenin gerekliliğini göstermektedir (Bulgurcuoğlu ve Duyan, 2019). Çocuklar açısından bir diğer önemli düzenleme 5237⁷ sayılı Türk Ceza Kanunu ve bu kanunda yapılan değişikliktir. Bu değişiklikle çocuklarda ceza sorumluluğu yaşı on birden on ikiye çıkarılmıştır. Böylece 12 yaşını doldurmamış çocukların işledikleri suçlardan dolayı cezalandırılmamaları sağlanmıştır. Aynı zamanda Türk Ceza Kanunu’nun 31. maddesi ile çocuğun suçu işlediği tarih dikkate alınarak alabileceği cezaların sınırı çizilmiştir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 37. maddesinde ise 12 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında adli işlem yapılamayacağı belirtilmekte ve bu çocuklarla ilgili işlemler Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı görev alanına dahil edilmektedir.

5275⁸ sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, çocuk kapalı ceza infaz ve gençlik kapalı ceza infaz kurumlarını tanımlamıştır. Kanununun 11/2. maddesinde, çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında, çocukların yaş ve gelişim özelliklerine göre ayrı bölümlerde tutulması gerektiği ve 11/4 maddesinde bu çocuklara eğitim ve öğretim verilmesi ilkesine tam olarak uyulması gerektiği belirtilmiştir. Aynı kanununun 15. maddesinde ise çocuk eğitimevleri tanımlanmıştır. Çocuk eğitimevleri, çocuk kapalı ceza infaz kurumundan farklı olarak bünyesinde firara karşı engel bulundurmamaktadır. Bu kurumun amacı çocuk hükümlü hakkında verilen cezanın yerine getirilmesi, hükümlünün eğitilmesi, meslek edindirilmesi ve yeniden toplumla bütünleştirilmesidir. Kurum içi güvenlik ise iç güvenlik görevlileri tarafından sağlanır. Eğitime devam eden çocukların eğitimlerini tamamlayabilmeleri için 21 yaşını dolduruncaya kadar bu kurumlarda kalmaları sağlanır. Kanun çocuk hükümlülerin kendi yaşam alanları ve eğitim amacı dışında herhangi bir işte çalıştırılmasına izin vermez (madde 31). Kanununun eğitimle ilgili 76. maddesi, çocuk eğitimevinde bulunan çocukların örgün ve yaygın eğitimden, kapalı ceza infaz

⁷ 12.10.2004 tarihli ve 25611 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren yasanın 31. maddesinde 29.06.2005 tarihinde değişiklikler yapılmıştır.

⁸ 29.12.2004 tarihli ve 25685 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

kurumunda bulunan çocukların ise yaygın öğretimden yararlandırılmasının sağlanacağını belirtmektedir.

Ayrıca 5275 sayılı kanunda çocuk hükümlüler için disiplin tedbirleri ve cezalarının tanımlandığı ayrı bir bölüme de yer verilmiştir. Çocuk hükümlülere uygulanabilecek disiplin tedbirleri kanunun 45/2. maddesinde belirtilmiştir. Bunlar; teşvik esaslı ayrıcalıkları ertelemek, kaldığı odayı ve yatakhaneyi değiştirmek, bulunduğu kurumun başka bir kısmına nakledilmek, eğitimini sekteye uğratmayacak şekilde çalıştığı işyeri ya da atölyeyi değiştirmek, belli yerlere girişini yasaklamak, bazı eşyaları bulundurmamayı ve kullanmayı yasaklamak olarak sıralanmaktadır. Kanunun 46. maddesinde ise çocuk hükümlülere uygulanabilecek disiplin cezaları yer almaktadır. Bunlar; uyarma, kınama, onarma tanzim etme- eski haline getirme, harcamalarına sınır koyma, bazı etkinliklere katılımı sınırlama, teşvik amaçlı ayrıcalıkları geri alma, iznin ertelenmesi, kapalı ceza infaz kurumuna iade, odaya kapatma cezası (kapalı ceza infaz kurumunda geçerli) olarak sıralanmaktadır.

“Şüpheli, sanık veya hükümlünün toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için ihtiyaç duyulan her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı alternatif bir ceza ve infaz sistemi”⁹ olan denetimli serbestlik uygulamasının sınırları, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanununda¹⁰ ve Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinde¹¹ çizilmiştir. Burada 5402 sayılı kanunun 15/1 (a)-2 maddesi, çocuk hükümlülerin salıverilmesi sonrasında gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna yerleştirilmesi görevini Denetimli Serbestlik Müdürlüğüne vermiştir. Diğer taraftan cezasını tamamlayan çocukların bakımını üstlenecek herhangi bir yakını bulunmaması durumunda çocuklar Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bildirilmekte ve çocuklara yönelik uygun sosyal hizmet müdahalesi planlanmaktadır.

Çocuklara yönelik denetimli serbestlik uygulamalarında çocuğun bilgi gizliliğine önem gösterilmelidir. Bu konuda Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 57/3. maddesinde “... her aşamada özel hayatın gizliliğine dikkat edilir ve çocuğun ifşa olmaması için gerekli önlemler alınır” ifadesine yer verilmiştir¹². Ayrıca denetimli serbestlik uygulamalarında örgün eğitime devam eden çocukların eğitimlerinin aksamaması yönünde ilgililerce tedbirler alınmak zorundadır (58/2. madde).

⁹ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği 4/1 (f) maddesi.

¹⁰ 20.07.2005 tarihli ve 25881 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

¹¹ 05.03.2013 tarihli ve 28578 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

¹² Aynı yönetmeliğin 97/5. maddesinde elde edilen bilgilerin sadece ilgili kurumlarla paylaşılacağı, üçüncü kişilerle paylaşılacağı belirtilmektedir.

Suç tarihinde 12 yaşını doldurmamış suça sürüklenen çocuklar hakkında adli işlem yapılmaz ve bu çocuklar Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bildirilir ve çocuklarla ilgili takip bu bakanlık tarafından yapılır¹³. Çocuğun işlediği suçun tespiti sonrasında henüz yargılama aşamasında savcılığın hazırlamış olduğu iddianame davanın görüldüğü ilin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne davaya müdahillik hususunun değerlendirilmesi için mahkeme kanalıyla gönderilmektedir. Aynı zamanda iddianamede yer alan suça sürüklenen çocuk (aynı zamanda mağdur çocuk için de bu işlem yapılır) hakkında sosyal inceleme yapılır, çocuk ve ailesi hakkında uygun sosyal hizmet müdahalesi belirlenir. Çocuk hakkında 5395 sayılı yasanın 5. maddesinde yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin gerekliliği konusunda kanaat oluşması durumunda hazırlanan rapor çocuğun ikamet ettiği ildeki nöbetçi çocuk mahkemesine (bulunmaması durumunda aile mahkemesi ya da asliye hukuk mahkemesine) tedbir talebi ile sunulur. Mahkeme hazırlanmış olan sosyal inceleme raporunu ve diğer bilgileri dikkate alınarak suça sürüklenen çocuk hakkında 5395 sayılı yasanın 5. maddesinde yer alan tedbir kararlarından birine hükmeder. Ayrıca bu tedbirin hangi devlet kurumu tarafından yerine getirileceği yine mahkeme kararında yer alır. Mahkemelerin çoğunlukla tedbir kararında elerindeki en güçlü bilgi kaynağı sosyal inceleme raporlarıdır. Fakat çocuk mahkemesinin alacağı tedbir kararında sosyal inceleme raporu hazırlanması yönünde bir zorunluluk bulunmamaktadır.

Ceza infaz kurumlarında çocukların eğitimi ve tekrar topluma kazandırılması yönünde çalışmalar yapan kritik birim psikososyal servis olarak adlandırılmaktadır. Bu birimde uzman personel adı altında 2017 yılına kadar sadece psikolog ve sosyal çalışmacılar görev alırken; Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin¹⁴ 6/2 (ç) maddesinde psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog ve çocuk gelişimi uzmanlarının bu birimlerde görev alması ve disiplinler arası çalışma yapabilmesi sağlanmıştır. Ayrıca söz konusu yönetmelik çocuk eğitimevlerinin diğer ceza infaz kurumların yakınında kurulamayacağını belirtmektedir (5/3. madde).

3.3. Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Adli İşlemler

2000'li yıllara kadar Türkiye hukuk sisteminde çocuklara yönelik adalet sisteminde ikili bir yapı mevcuttur. Bu uygulamada çocukların bir kısmı korunmaya muhtaç olarak görülürken diğer kısmı suçlu çocuk olarak ele alınmıştır. Ayrıca bu durum farklı kanunlarda (eski Türk Ceza Kanunu 1926 No:765, eski Türk Me-

¹³ 5395 sayılı yasanın 37. Maddesi ve Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği 76/2 (e) maddesi.

¹⁴ 29.03.2020 tarihli ve 31083 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır

deni Kanunu 1926 No:743 gibi) suça sürüklenen çocuklar, korunmaya muhtaç çocuk olarak değerlendirilmediğinden cezalandırma sisteminde, çocuklar yetişkinlerle neredeyse aynı sürece ve uygulamaya maruz kalmıştır. Benzer durum yeni Türk Ceza Kanunu ve Medeni Kanun'da da küçük değişikliklerle devam etmiştir. Bu konuda en büyük kırılma 2005 tarihli Çocuk Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle gerçekleşmiştir. Bu kanunla birlikte suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamalarda, tutuklama dışında kimi yasal tedbirlere öncelik verilmiştir. 1979 yılında yasa hazırlığı başlatılan, 1982 yılında yasal düzenlemesi tamamlanan ve 1987 yılında Ankara'da faaliyete geçen çocuk mahkemelerinin işleyişi/yaygınlaşması da bu kanunla birlikte hız kazanmıştır (Özkazanç, 2011: 176-181; Yavuzer, 1987: 280-281). Tüm bu düzenlemelere rağmen günümüzde hala suça sürüklenen çocuklar ile korunmaya muhtaç çocuklar ayrımı devam etmekte, suça sürüklenen çocuklar korunmaya muhtaç çocuk olarak değerlendirilmemektedir. Bu konuda fiili uygulamalarda ise suça sürüklenen çocukların korunmaya muhtaç çocuk olarak değerlendirildiği ve bu çocuklara da güvenlik tedbirinin akabinde korunmaya muhtaç çocuklara uygulanan koruyucu ve destekleyici tedbirler ile sosyal hizmet müdahalelerinin uygulanabildiği görülmektedir.

Çocuk suçluluğunun araştırıldığı Türkiye'de en eski çalışmalardan birisi 1947 yılında İstanbul Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsü tarafından yürütülen çalışmadır. Çalışma ıslah ve cezaevlerinde bulunan 947 çocuk üzerinde yürütülmüştür. Çocukların hüküm giymesine neden olan suç türleri araştırıldığında; %64'ünün şahsa karşı işlenen suç, %22'sinin cinsel suç, %19'unun mala karşı işlenen suç olduğu görülmüştür. 1972 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından kadın ve çocuk hükümlülere yönelik ilk geniş çaplı çalışmada ise 1181 çocuk hükümlünün %37,5'inin kişiye karşı suçlardan, %32,3'ünün cinsel suçlardan, %26,9'unun mala karşı suçlardan hüküm almış olduğu tespit edilmiştir (Akt. Yavuzer, 1987: 56). TÜİK'in (2020a) hükümlü çocukların 2007-2016 yılları arasındaki suç dağılımlarını açıkladığı veriler incelendiğinde; 2011 yılına kadar çocukların en çok hüküm aldıkları suçun yağma olduğu, 2011 yılı itibarıyla hırsızlık suçunun ilk sıraya ulaştığı görülmektedir. 2016 yılında toplam 514 hükümlü çocuğun %49,8'inin hırsızlık, %17,5'inin yağma, % 14'ünün cinsel suçlardan ceza aldığı görülmektedir.

TÜİK (2020b) verilerine göre 2017 yılında suça sürüklenme nedeniyle güvenlik birimlerine 107984 çocuk getirilmiştir. Bu çocukların %34,4'üne yaralama %24,8'ine hırsızlık suçu isnat edilmiştir. Bu çocukların %57,6'sı adli birimlere sevk edilmiştir. Adalet Bakanlığının (2020a) yayınlamış olduğu verilerde adalet sistemindeki çocuk sayısını ve uygulanan işlemleri kamuoyu ile paylaşmıştır. Bu veriler kimi zaman geleceğe umutla bakmamızı kimi zamanda daha fazla ve yaratıcı

önlemler almanın gerekliliği yönünde bizi teşvik etmektedir¹⁵. Verilerde suça sürüklenen çocukları konu edinen davaların neticelenme sürelerindeki düşüş dikkat çekicidir. Çocuk ağır ceza davalarının görülme süresi 2011-2018 yılları arasında 457 günden 232 güne düşmüş, çocuk ceza davalarının görülme süresi ise aynı yıllar arasında 302 günden 279 güne düşmüştür. 2018 yılında 9761 çocuk ağır ceza davasının %34,6'sı (3375) mahkumiyet ile sonuçlanırken, %18,3'ü (1785) beraat ile sonuçlanmıştır. Bu oran 90889 çocuk ceza davasında %40,4 (36692) mahkumiyet, %17 (15409) beraat şeklinde olmuştur. Bu mahkumiyet kararları niteliklerine göre değerlendirildiğinde çocuk ağır ceza mahkemelerinde 1924 hapis cezası verilirken bu rakam çocuk ceza mahkemelerinde 11383 olmuştur. Ceza mahkemelerinde 2011 yılında görülen davalardaki suça sürüklenen çocuk sayısının 263905 olduğu 2018 yılında ise bu sayının umut verici bir şekilde %13 azalarak 228616'ya düştüğü görülmektedir. Yine Adalet Bakanlığının verilerinde 2018 yılında suça sürüklenen çocuklar hakkında açılan davalardaki suç dağılımında %42,6 ile malvarlığına karşı suçlar (hırsızlık, mala zarar verme, yağma vs.) ilk sırayı almaktadır. Bunu; konut dokunulmazlığının ihlali, tehdit, kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma gibi hürriyete karşı suçlar (%18,2) ve kasten yaralama, taksirle yaralama gibi vücut dokunulmazlığına karşı suçlar (%13,6) izlemektedir.

Çocukların kapatılarak cezalandırılması yöntemi hem uluslararası hem de ulusal mevzuatta son tercih olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle herhangi bir suçtan dolayı ceza almış olan çocukların tecrit edilmeden cezalandırılmaları ve süreçte yakından takip edilmeleri amacıyla denetimli serbestlik uygulaması önem arz etmektedir. Adalet Bakanlığı (2020b) verilerine¹⁶ göre denetimli serbestlik uygulaması içindeki suça sürüklenen çocuk sayıları incelendiğinde 2018 Ocak ayında 12 730 olan sayının 2019 Ocak ayında 14 278 ve 2020 yılı ocak ayında 14 836 olduğu görülmektedir.

Türkiye İstatistik Yılığının 1977 yılı istatistik verilerinde 1969 ve 1975 yıllarında çocuk hükümlülerin genel hükümlülere oranları sırası ile yüzde 8,4, 8,47, 8,68, 8,33, 6,22, 4,54 ve 4,05 olarak tespit edilmiştir (Akt. Yavuzer, 1987: 53). Ceza infaz kurumuna giren hükümlüler arasında 12-17 yaş grubundaki çocukların oranı 2009 yılında %1,5 iken, 2013 yılında ise %3,8'e yükselmiştir (TÜİK, 2020a). TÜİK (2020c) verilerine göre 2017 yılında 11805 çocuk tutuklu ya da hükümlü olarak cezaevine girmiş, 9927 çocuk cezaevinden çıkmıştır. Yine TÜİK (2020d) verilerine göre 2017 yılında cezaevindeki tutuklu ve hükümlü çocuk sayısı bir önceki yıla göre %109,4 artış ile 2056 olmuştur. 2018'de ise %1,9 artış ile 2095'e ulaş-

¹⁵ Adalet Bakanlığının resmi internet sitesinde bu konuda yayımlanan 01.04.2020 tarihi itibarıyla en güncel veriler 2018 yılına aittir. Tüm veriler sadece 2011-2018 yılları arasında kapsamaktadır.

¹⁶ Diğer yıllara ve aylara ait veriler için; <http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>

mıştır (TUİK, 2020a). Rakamlar Avusturya'da 107 (Katona ve Hamedl, 2019), Almanya'da 3520 (Graebisch ve Schorsch, 2019), Yunanistan'da 173 (Artinopoulou ve Kamarakis, 2019), Litvanya'da 41 (Kamenska, 2019), Portekiz'de 147 (Dores, Pontes ve Loureiro, 2019) olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye nüfusuna en yakın ülke olarak Almanya'daki çocuk mahkum sayısına göre Türkiye'deki sayı düşük olmasına rağmen Türkiye'de suça sürüklenen çocuk sayısındaki artış dikkat çekicidir.

4. ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN ARAŞTIRILMASI

Becker 1963 yılında hazırlamış olduğu sapkınlığın sosyolojisini değerlendirdiği çalışmasında, o dönemlere kadar çocuk suçluluğu alanında yapılan çalışmaların mahkeme kayıtlarından ibaret olduğuna dikkat çekmektedir. Pek çok çalışmanın çocuk suçluluğu ile mahalle, aile ve kişilik özellikleri gibi değişkenlerin ilişkisine baktığını eleştirmekte; çalışmaların çok azının çocuğun kendi yaşamı, günlük rutinleri ve düşüncesi üzerine odaklandığını belirtmektedir (Becker, 2017: 202). Bugün de durum 1963'tekinden farklı değildir. Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezinde 3 Nisan 2020 tarihinde yapılan sorgulamada suça sürüklenen çocukları konu edinmiş lisansüstü tezlerin birçoğunun çocukların sosyodemografik durumunu betimlemekten öte gitmediği tespit edilmiştir¹⁷.

Ankara ve İstanbul'da bulunan çocuk eğitimevlerinde, Bulgurcuoğlu ve Duayan (2019) tarafından 124 erkek çocuk ile yürütülen çalışmada tutuklu çocuklara uygulanan anket sonucunda çocuklara ait kimi demografik bilgiler toplanmıştır. Çocukların %31,5'i altı ve daha fazla kardeş, %37,1'i dört-beş kardeş, %28,2'si iki-üç kardeş ve %3,2'sinin ise ailede tek çocuk olduğu tespit edilmiştir. Çocukların annelerinin %73,4'ü herhangi bir işte çalışmamaktadır. Çocukların %39,5'inin ailesinin aylık geliri 500 ile 1 000 TL arasında değişmektedir. Çocukların %82,3'ü tutuklanmadan önce bir işte çalıştıklarını belirtmiştir. Çocukların çalışmaya başladıkları yaş altıya kadar düşmekte olup çocuklar, ortalama 10,6 yaşta çalışma hayatına atılmışlardır. Çoğunluğu çok çocuklu ailelerde yetişmiş olan bu çocuklardan, %42,7'sinin ailesinde suç öyküsü bulunmakta ve bu ailelerde suça karışan bireylerin %47,2'sini kardeşler oluşturmaktadır. Tüm çocukların ise %66,2'sinin akran çevresinde suç öyküsü bulunmaktadır. Hükümlü çocukların tutuklanmadan önceki kimi sosyal deneyimleri araştırılmış; %39,5'inin ailesinde göç deneyimi bulunduğu, %48,4'ünde sokakta yaşama deneyimi, %79'unda sigara kullanımı, %7,3'ünün ise ailesinde şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir. Eğitimevindeki çocukların %77,4'ü eğitimine devam etmekte, bunların çoğunluğu ise yaygın eğitim kurum-

¹⁷ "Suça sürüklenen çocuk" araması konu, dizin, özet gibi tüm aramalar içinde yapılmış, 89 teze ulaşılmıştır. Farklı aramalarda daha fazla teze ulaşmak muhtemeldir.

larına kayıtlı bulunmaktadır. Çocukların %57,3'ü kurum içinde sağlanan herhangi bir kursa katılım göstermektedir. Çocukların %65,3'ü cezalarını tamamladıktan sonra iş ve eğitimlerine devam etmek istediklerini belirtmişlerdir

Ediz ve Türe'nin (2015) Ankara ilinde çocuk suçluluğuna yönelten sebepleri araştırdıkları çalışma 900 suça karışmış ya da suça sürüklenmiş çocukla yürütülmüş, suça sürüklenme ile ilişki içindeki değişkenler arasında sırasıyla eğitim durumu, çocuğun sosyal çevresi ve ailesinin ekonomik durumu değişkenlerine ulaşılmıştır. Benzer bir çalışma Dinç (2013) tarafından Ankara ilinde tutuklu 173 çocukla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada çocukların kimi demografik özellikleri karşılaştırılmıştır. Çocukların %19,7'sinin üç, %17,4'ünün dört, %13,9'unun altı, %13,3'ünün beş ve %13,3'ünün iki çocuklu ailelerde yetiştiği tespit edilmiştir. Anne ve babası hayatta olan 150 mahkumun %88'inin ebeveyni birlikte yaşamaktadır. Mahkumların %74,6'sının aile veya yakın akrabaları arasında en az bir kişi en az bir suçtan tutuklanmıştır. Mahkumların %59,5'i açlık sınırının, %95'i ise yoksulluk sınırının altında gelire sahip ailelerin fertleridir. Dikkat çekici bir şekilde mahkumların %51,4'ünün henüz hüküm giymediği tespit edilmiştir.

5. ÇOCUK EĞİTİMEVLERİ

Suçta sürüklenen çocukların rehabilitasyonu sürecinin üç ayrı ve birbirini tamamlayan yöntemle ele alınması önerilmektedir. Bunlar; önleyicilik (1), yeniden eğitim (2) ve izleme çalışmaları (3) olarak sınıflandırılabilir (Yavuzer, 1987: 263). Birçok araştırmada suçun gerçekleşmeden olaya kamunun müdahalesine dikkat çekilmektedir. Bu amaçla suçlu profilleri çıkarılmakta, suça sürüklenen kişilerin sosyodemografik özellikleri, kişilik özellikleri, sosyal çevreleri vs. analiz edilerek bu değişkenlere müdahalede bulunarak suçun önlenebileceği hipotezi ile çalışmalar yapılmaktadır. Sıklıkla kullanılan yeniden eğitim ise rehabilitasyonun ya da cezalandırmanın çocuklardaki karşılığı olarak kullanılmaktadır. Çocukların suça karışmaları/suçta sürüklenmelerinde eğitim eksikliğinin ya da yanlış eğitimin rolüne dikkat çekilmektedir. Yeniden eğitim kurumu olarak çalışmamızda "çocuk eğitimevlerini" araştırmaktayız. Zamanının ıslahevleri olan çocuk eğitimevleri bugün suça sürüklenmiş çocukların eğitimi/rehabilitasyonu ve topluma tekrar kazandırılmaları için çalışmalarda bulunmaktadır. Öncelikli hedefi bunlar olup aynı zamanda "kamu vicdanını rahatlatmak" için suça sürüklenen çocukların bir cezalandırmaya tabi tutulduğu yerlerdir. İzleme yöntemi ise suça sürüklenen çocukların tutukluluk sürelerinin sonunda topluma tekrar adapte olmaları sürecine devletin yapmış olduğu desteği ifade etmektedir. Suça sürüklenen çocukların tutuklanmadan denetimli serbestlik ile takibi de bu yöntemi de buna örnek olarak gösterilebilir.

Dünyada birçok ülkede farklı isimlerle suça sürüklenen çocuklara yönelik cezalandırma, eğitim ve rehabilitasyon kurumları bulunmaktadır. Türkiye'deki bu kurumlar "Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumu, Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Çocuk Eğitimevi" şeklinde örneklendirilebilir. Türkiye'de suça sürüklenen çocuklara yönelik ilk eğitim girişimi 1932 yılında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. İstanbul Valiliği tarafından "Çocukları Kurtarma Yurdu" adı altında bir kurum oluşturulmuş ve kimsesiz-suça sürüklenmiş çocuklar burada bakım altına alınmıştır. Bu kurumda aynı zamanda çocuklara kimi zanaatların eğitimi verilmiştir. Bu kurum 1939 yılında boşaltılmış ve çocuklar farklı kurumlarda bakım/gözetim altına alınmıştır. 18 yaş altı çocukların cezalandırılması ve eğitimi için kurulan ilk ıslahevi ise 1938 yılında Edirne'de faaliyete geçmiştir (Yavuzer, 1987: 274-276).

Yapılan yasal düzenlemeler neticesinde ıslahevlerinin yerini çocuk eğitimevleri almıştır. Bu kurumların sayısı yıllar içinde değişmiş olup 01.07.2020 tarihi itibarıyla kapasiteleri 150 ile 625 arasında değişen Ankara, İzmir, İstanbul ve Elazığ illerinde olmak üzere dört çocuk eğitimevi bulunmaktadır. İzmir Urla Çocuk Eğitimevi sadece kız çocuklara hizmet verirken diğer kurumlar erkek çocuklara hizmet vermektedir. Kurumların revir, sinema, konferans salonu, kütüphane, spor alanları ve iş atölyesi gibi bölümleri bulunmaktadır (Adalet Bakanlığı, 2020c; 2020d). Çocuk eğitimevlerinde cezası infaz olmakta olan çocukların toplumsal yaşamdan kopmadan, örgün eğitim, sportif ve kültürel aktivitelere katılım, kuruluştan izinli ayrılma, sıklıkla ziyaret edilme gibi hakları sayesinde yakınlarının duygusal desteğini kaybetmemeleri sağlanmaktadır. Ayrıca çocuklar okul, spor kulübü gibi toplumsal alanlarda yeni arkadaşlıklar kurabilmektedir. Çocuk ve gençlik cezaevleri ise kapalı bir sistemde çalışmakta olup çocuk eğitimevlerindeki birçok imkanı çocuklara sunmamaktadır. Bu kuruluşlarda cezası infaz edilen çocukların örgün eğitimden mahrum kalmaları, infazlarının tamamlanması sonrasında toplumsal yaşama tekrar adapte olmalarını büyük oranda zorlaştırmaktadır. Çocuklara özel ceza infaz kurumlarının bulunmadığı illerde ise çocukların mevzuatta da belirtildiği gibi yetişkin cezaevlerinde kendilerine ayrılan özel bölümlerde kalmaları sağlanmaktadır.

Çocuğun rehabilitasyonu, yeniden eğitimi, topluma tekrar katılımı gibi hedefler modern cezalandırma sistemlerinin hedefleri arasında yer almaktadır. Çocuk eğitimevlerinin kuruluş amaçları ise bu hedeflerle paralellik göstermekte ve çocuğun eğitimi kurumların ana hedefini oluşturmaktadır. Eğitim ise sadece örgün eğitim kurumlarına devredilmeyip; kurum dışı kurslar, spor kulüpleri, sivil toplum örgütleri ile eş güdümlü düzenlenen etkinlikler ve kurum içi iş atölyelerinde süregelen eğitimler şeklinde ilerlemektedir. De Vita, Donini ve Iovino'nun (2019) da belirttikleri gibi sadece sportif faaliyetlere katılım bile mahkumların uyumlu kişilik

özelliklerinin gelişmesinde fayda sağlamaktadır. Ceza infaz kurumlarında yürütülen eğitim faaliyetlerinin sağlamış olduğu sosyal çevre ve akran desteği ise kişinin kurumda edindiği iş becerilerini tahliye sonrasında aktif olarak kullanabilmesini sağlamaktadır (Linden ve Perry, 1983). Özellikle kurum içi ve dışında yürütülen çıraklık eğitimleri çocukların cezanın infazı sonrasında ekonomik olarak güçlü bir şekilde topluma kazandırılmasına yardımcı olmaktadır.

5.1. Çocuk Eğitimlerinde Çıraklık Eğitimi

Daha önce de bahsedildiği gibi çocuklara yönelik modern cezalandırma sistemleri salt cezalandırma amacı taşımaz/taşımalıdır. Zira suça sürüklenen çocukların tekrar topluma entegre olabilmeleri, suçun tekrarının önüne geçilebilmesi ve çocukların iyilik halinin sağlanması ve korunabilmesi için ceza infaz kurumlarında çıraklık eğitimi, kurslar, cezaevi içi çalışma planları gibi uygulamalar aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Cezaevinde çalıştırılan mahkumların üretmiş olduğu emeğin sömürüsü tartışması güncel bir tartışmadır. Bu tartışma özellikle Amerika Birleşik Devletleri gibi güçlü kapitalist ekonomik sistemlerin hakim olduğu devletlerde aktif bir konudur. ABD’de birçok cezaevi özel işletme olarak faaliyet göstermekte ve burada bulunan mahkumların ürettiği emek işletme sahipleri tarafından kullanılmakta ve bu durum ciddi tartışmalara yol açmaktadır. Cezalandırma gibi kamusal bir yetkinin özel sektöre devrini Özdek (2000) kamunun tasfiyesinin son halkası olarak, yani adaletin özelleştirilmesi olarak adlandırmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının 18. maddesi zorla çalıştırmayı (angarya) yasaklamış fakat kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük ve tutukluluk dönemindeki çalıştırmayı bu yasağın dışında tutmuştur. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) 29 No’lu Zorla Çalıştırma Sözleşmesi¹⁸ de zorla çalışmayı kimi istisnalar dışında yasaklamıştır. Bu istisnalar sözleşmenin ikinci maddesinde sıralanmıştır. Burada konumuzu ilgilendiren mahkumların çalışması/çalıştırılması ile ilgili maddedir. Bu kısım aşağıdaki şekilde yer almaktadır:

Çalışma veya bir hizmetin bir kamu makamının nezaret ve kontrolü altında icra edilmesi ve söz konusu ferdin özel kişilerin, şirketlerin veya özel-tüzel kişilerin hizmetine bırakılmaması veya verilmemesi şartıyla, bir mahkemenin verdiği *mahkumiyet kararının sonucu olarak yapmaya mecbur edildiği bir iş veya hizmet.*

Yukarıdaki ifadeden de anlaşılacağı gibi mahkumlar cezaevi kurumu müdürü yani kamu makamı nezaret ve kontrolü altında çalışabilir ve mahkumun işgücü

¹⁸ Türkiye’de yürürlük tarihi 30 Ekim 1998.

özel bir şirkete devredilemez. Diğer bir ifade ile cezaevi yönetimi tarafından hizmet alımı şeklinde uygulamaya konulan herhangi bir hizmetin örneğin yemekhane işleri, temizlik işleri gibi ihalesini alan şirketin işin tamamını yapması ve tamamını yerine getirmek için aldığı bu işin bir kısmını mahkumlara yaptırmaması gerekmektedir. Çocuk eğitimevlerinin işleyişini düzenleyen mevzuat incelendiğinde; 5275 sayılı yasa ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelikte çocuk mahkumların çalıştırılması yönündeki uygulamaların sınırlarının belirlendiği görülmektedir.

ILO 29 No'lu Zorla Çalıştırma Sözleşmesinde belirtilen şartlara dikkat ederek cezaevi içinde çocuk mahkumların çalıştırılmasında herhangi bir yasal engel bulunmamakta nitekim bu sözleşme hükümleri temelinde mahkumlar cezaevi veya dışında çalıştırılmaktadır. Denetimli serbestlik hizmeti sırasında zorunlu kamu hizmeti gibi yükümlülükler de bu tür uygulamalara örnek olarak gösterilebilir. Çocuk eğitimevlerinde ise çocukların kurumlarda geçirdikleri süre içinde alacakları çıraklık eğitimi önemlidir. Çocukların büyük çoğunluğu Dinç'in (2013) belirttiği gibi ekonomik geliri çok düşük ailelerde yetişmiş ve birçoğu da Bulgurcuoğlu ve Duyan'ın (2019) belirttikleri gibi küçük yaşlarda çalışma hayatına atılmıştır. Bu bilgiler dikkate alındığında çocuk eğitimevi ya da çocuk ve gençlik ceza infaz kurumunda geçirdiği süre sonunda çocuğun tekrar suça sürüklenmesini engellemenin bir yolunun da çocukların meslek sahibi olmaları için gereken altyapının oluşturulmasını sağlamak olduğu görülmektedir. Cezaevlerinin mesleki eğitim programları uzun süredir tartışılmaktadır. Oluşturulacak bu eğitim programlarının standart bir kalıpta ilerleyemeyeceğinin altını çizen Haydon (1945) her toplumun ihtiyaçları göz önüne alınarak eğitim programlarının oluşturulması gerektiğini vurgulamaktadır. Linden ve Perry (1983) ise cezaevlerinde yürütülen eğitim programlarının mahkumun tekrar suça karışmasında tek başına tutarlı ve sürekli bir olumlu etki yapmayacağına; ceza infaz kurumunda yürütülen programın tahliye sonrasında da devam ettirilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

6. TARTIŞMA

Çocuk suçluluğunun büyük kısmını aynı çocuk tarafından gerçekleştirilen çok sayıdaki mükerrer suç oluşturmakta ve aynı çocuklar çok sayıda farklı suçtan yargılanmaktadır (Özkazanç, 2011:193). Bu gibi durumlarda kamuoyunun tepkisi medyanın da yönlendirmesi ile çocuklara verilen cezaların yetersiz olduğu yönünde bir algı oluşmakta ve düşünceler daha ağır cezaların suçun önüne geçebileceği yönüne doğru kaymaktadır. Pratt'in (2000) da belirttiği gibi batı dünyası hapsedme oranları 1980 sonrasında artış göstermektedir (Akt. Özkazanç, 2011:125). Ben-

zer şekilde Türkiye’de de mahkum sayısında ciddi bir artış söz konusudur (TÜİK, 2020d). Bu artışa rağmen suçun varlığında bir değişim gözlenmemektedir. Özkan’ın (2011: 130) devletlerin suç ve güvenlik üzerindeki kontrollerini yitirdiklerinde bu gerçeği cezalandırma sistemini sertleştirerek gizlemeye çalıştıklarına yaptığı vurgu göz önüne alındığında, mevcut yasaların daha da sertleştirilmesinin ya da daha fazla kişinin hapsedilmesinin suç oranlarında belirgin bir değişiklik oluşturmadığı sonucuna ulaşılabilir. Aksine, suç oranlarının ağır cezalar getirilerek düşürülebileceği yönündeki iddiaların, gerçekçi ve işlevsel çözüm üretmemenin bir sonucu olarak ortaya çıktığı da söylenebilir. Öte yandan basit kanun ihlallerinde bile çocukların ceza sistemine dahil edilmesi, çocuklar için toplumsal dışlanmaya ve suçlu etiketi ile yaftalanmaya yol açacaktır. Önemli olan çocukların ceza adaleti sistemine dahil edilmeden önleyici ve rehabilite edici sistemlerin devreye sokulmasıdır (Özkazanç, 2011: 183). Çünkü bir bireyin çocuk yaşta ceza sistemine dahil edilmesi, tutuklanması veya cezalandırılması onu toplumun gözünde iflah olmaz bir kriminal karaktere sokacaktır. Yine görülecektir ki toplumsal tabakalaşma nedeniyle ötekileştirilmiş grupların çocukları daha fazla suç ile ilişkilendirilecek, daha fazla ceza alacak ve bu durum çocukların gelecekte itildikleri toplumsal tabakanın dışına çıkmasını zorlaştıracaktır. Farrington (1997, 2000) genel olarak suçluluğun, çocuk yaşlarda başlayıp yetişkinliğe doğru devamlılık gösteren antisosyal davranış sendromunun bir parçası olduğunu belirtmektedir. Bu süreç, çocukluk döneminde, yalan söyleme, mala zarar verme, hayvanlara zarar verme, okuldan kaçma, zorbalık gibi davranış şekillerinde; ergenlik döneminde, sorumsuz araba kullanma, aşırı alkol tüketme; yetişkinlikte ise eşe ve çocuklara zarar verme şeklinde kendisini gösterebilmektedir. (Akt. Topçuoğlu, 2014a). Diğer taraftan çocuğun adalet kurumu ile karşılaşması ne kadar erken olursa gelecekte daha fazla suça karışma ihtimali artmaktadır (Kratcoski ve diğerleri, 2020: 28). Burada kişinin tüm gelişim dönemlerini sağlıklı geçirip, herhangi bir suça karışmamış olmasının ileride suç işlemeyeceği yönünde bir sonuca bizi ulaştıramayacağı da unutulmamalıdır. Özellikle beyaz yakalı suçlarında bu durumla sıklıkla karşılaşmaktadır. Ayrıca çocukluk çağındaki olumsuz davranış örüntüleri sergileyen ve düşük gelir düzeyi, düşük eğitim düzeyi, dağılmış aile vb. kimi sosyoekonomik özelliklere sahip kişileri geleceğin suçlusu olarak etiketlemek, sorunun çözümünden ziyade yüzeysel bir bakış açısı ile toplumsal tabakalaşmaya hizmet edecek ve söz konusu çocuklara “bu kehanete” uygun hareket etmekten başka çıkış yolu tanımayacaktır.

Beyaz yakalı suçları ve örgütlü geleneksel gruplara dahil bireylerin sergilemiş olduğu suç davranışı, genellikle adli olay olarak bildirilmez; ya grubun iç dinamikleri çerçevesinde sapkın davranış cezalandırılır ya da bu kişi diğer gruplara karşı iç grup yanlılığı ile korunur-kollanır (Beker, 2017: 204-205). Doğası gereği henüz her-

hangi bir sosyal statünün bahsettiği güce sahip olmayan çocuğun olası bir sapkın davranış neticesinde cezalandırılması, doğuştan ait olduğu grubun statüsüne göre değişmektedir. Kimi çocukların işlediği suçlar “bir kereden bir şey olmaz” mantığı ile değerlendirilirken kimi çocukların hiçbir zaman böyle bir imtiyazı olmamaktadır. Burada Neocleous’un (2013: 165-166) adalet sistemi kurumlarının, güçlünün suçlarını ortaya çıkarmaktansa bu suçları gizlemek için kurulu olduğu varsayımını paylaşabiliriz. Örneğin ekonomik olarak güçlü kişilerin gelir vergilerinde yaptıkları hileler, sağlık standartlarını bilerek hiçe saymaları, tehlikeli ürünleri piyasaya sürmeleri mevcut adalet sistemleri içinde hızla üzeri örtülen suçlardır. Diğer taraftan mal beyanında usulsüzlük yapan bir memurun gerçekleştirmiş olduğu suç onun tüm kariyerini sonlandırabilmektedir. Daha açık bir ifade ile düzenli geliri olmayan, vergi vermeyen ya da düşük gelirli bir kişinin cezalandırılması herhangi bir alanda güç sahibi bir kişinin cezalandırılması ile aynı sıklıkta ve şiddette olmaktadır.

Bir şekilde hakkında adli işlem başlatılan suça sürüklenmiş çocuğun sosyoekonomik gücü ile yargılama sırasında yapacağı savunmanın gücü muhtemelen orantılı olacaktır. Neyse ki suça sürüklenen çocuklar için ilgili kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri temsilci sağlamak ve bu davaları yakından takip etmektedir. Diğer taraftan çocukların yargılandığı ceza davalarında yargılama süresi her geçen gün azalmaktadır (Adalet Bakanlığı, 2020a). Böylece çocukların tutuklu olarak geçirdikleri süre ya da sanık olarak yer aldıkları davalarda yaşadıkları psikolojik gerginlik durumunun süresi/şiddeti de azalmaktadır. Fakat Dinç’in (2013) çalışmasında da görüldüğü gibi hala mahkum çocukların büyük kısmının yargılaması çocukların tutukluluğu sürecinde devam etmektedir. Bu sürenin daha da kısaltılması, yargılama sürecinde gerçekleşen beraat kararlarını da göz önüne aldığımızda, önem arz etmektedir. Uzun süre devam eden ve beraatla sonuçlanan davalar da sanık çocuk için her ne kadar sonuç beraat de olsa psikolojik olarak kalıcı hasarlar oluşturabilmektedir.

Suçun maliyetle ilişkisi de bir diğer tartışma noktasıdır. Suçun önlenmesi için harcanan kamu bütçesinden şikayet eden ve bu bütçeyi daha fazla cezaevi yaparak kullanılmasını öneren kişiler aslında devletin harcamalarını dolaylı yoldan daha da artmasına neden olmaktadır. Adalet Bakanlığının bütçe giderlerinin kurumsal sınıflandırılması incelendiğinde ceza infaz kurumlarının bütçe giderlerinin 2018 Nisan ayında 1.721.308.066,46 TL, 2019 Nisan ayında 2.092.835.928, 91 TL ve 2020 Nisan ayında 2.584.303.986,00 TL olduğu görülecektir (Adalet Bakanlığı, 2020e). Kapatılarak cezalandırmanın kamu bütçesine maliyeti her geçen gün artış göstermektedir. Unutulmamalı ki cezaevlerinin maliyeti ve suça maruz kalmamak

için vatandaşın bireysel güvenlik harcamaları; suçun ortaya çıkmadan önce önlenmesi için yapılan çalışmaların maliyetinin çok daha üzerinde olacaktır. Mahkumların kapalı kurumlarda cezalandırılma sisteminin devletlerin bütçesinde oluşturduğu yük ciddi boyutlardadır. Bu amaçla kimi ülkelerde hayata geçirilen cezaevlerinin özelleştirilmesi uygulamaları ise adaletin özelleştirilmesi gibi daha büyük kamusal sorunlara neden olmaktadır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Cezalandırma sistemine dahil edilmiş çocukların tutulduğu kurumların sözkonusu çocukların özel ihtiyaçları dikkate alınarak planlandığı görülmektedir. Fakat çocuklara yönelik eğitim ve cezalandırma amacı taşıyan bu kurumların bulunmadığı bölgelerde suça sürüklenen çocukların diğer suçlularla aynı ortamda ya da aynı kurumsal kurallar çerçevesinde tutukluluklarını geçirmeleri, çocukların tekrar topluma kazandırılmasını, eğitilmesini engellemektedir. Bu durum çocukların diğer mahkumlardan yeni suç yollarını öğrenmelerine, diğer mahkumlar tarafından “eğitilmelerine” neden olmaktadır. Türkiye’de ise suça sürüklenen çocuk sayısındaki artışa rağmen çocukların tutulduğu çocuk eğitimevlerinin sayısında bir süredir artış gözlenmemekte aksine kapasite düşürülmektedir. Bu durum çocukların kapatılarak cezalandırılmasının daha az tercih edildiği şeklinde de yorumlanabilir. Diğer taraftan çocuk eğitim evlerinin sadece dört kentte bulunması ülkenin farklı bölgelerinde yaşarken suça sürüklenen ve cezasını sosyal destek kaynaklarının çok uzağında çekmek zorunda kalan çocuklarda yeni bir travma yaşatmaktadır. Genellikle düşük gelir ve eğitim seviyesine sahip ailelerin, yaşadıkları kentten uzakta cezası infaz edilmekte olan çocuklarının maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaları oldukça güç olacaktır.

Yargılamanın devam ettiği süre boyunca çocukların yaşayacağı travmanın önüne geçmek sözkonusu çocukların başta tutuksuz yargılanması, bunun mümkün olmaması durumunda çocuk eğitimevi benzeri özel kuruluşlarda tutukluluk sürelerini geçirmeleri önerilebilir. Fakat Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin 135/2. maddesinde belirtildiği gibi açık ceza infaz kurumlarında ve çocuk eğitimevlerinde tutuklu barındırılmaktadır. Yargılamaların süresi göz önüne alındığında tutuklu çocukların çocuk eğitimevi gibi özel kurumlarda tutulmaları çocukların topluma kazandırılması için büyük bir fırsat sağlayabilir.

Daha fazla ceza infaz kurumunun faaliyete geçmesi suçun önlenmesi için genellikle işlevsel bir girişim olarak kabul görmemektedir. Fakat bir şekilde cezalandı-

rılması kamu vicdanı için gerekli olan çocukların durumlarına uygun kurumlarda cezalarının infaz edilmesi için, daha fazla çocuk eğitimevinin faaliyete geçirilmesi ve çocuklara yönelik kapalı ceza infaz kurumlarının sayısının azaltılmasında fayda görülmektedir.

Tüm uluslararası ve ulusal yasal düzenlemeler dikkate alındığında suça sürüklenen çocuğun kapatma yöntemi ile cezalandırılması son çare olarak kullanılması gereken yöntemdir. Çok daha öncesinde suçun önlenmesi için çalışmalar yapılmasında fayda görülmektedir. Suç oluşuktan sonra suçun tespitini ve suçlunun yakalanmasını büyük bir başarı olarak görmek, aslında suçla mücadelede ne kadar zayıf kalındığının bir göstergesidir. Çocuk suçluluğu yakalama, tespit ve cezalandırma ekseninde değil önleme ve eğitime amaçları dikkate alınarak ele alınması gereken bir olgudur. Bu noktada kapalı çocuk ve gençlik cezaevlerinden, açık kapı sistemiyle hizmet veren çocuk eğitimevlerinin sayısının artırılması faydalı olacaktır. Çocuk eğitimevlerinde cezası infaz edilen çocukların sosyal yaşamdan kopmadan, örgün eğitim sistemine katılım göstermesi ve sosyal destek kaynaklarının güçlenmesi daha olasıdır. Söz konusu sosyal destek kaynakları ise çocuğun tekrar suça sürüklenme ihtimalinin önünde güçlü bir engel oluşturacaktır. Çocuk eğitimevlerinde yürütülen eğitim programlarının Haydon'un (1945) dikkat çektiği gibi içinde bulunduğu toplumdan kopuk olarak planlanmaması gerekmektedir. Çocukların toplumun ihtiyaçları doğrultusunda eğitilebileceği programların güncelliğini koruması gerekmekte ve bu eğitim programlarının salıverme sonrasında da sürekliliği sağlanmalıdır.

"Suçlu" olarak ya da daha iyimser bir tabirle "eski suçlu" olarak etiketlenmek suça sürüklenen çocuğun sözde rehabilitasyonu ve topluma tekrar mutlu bir birey olarak katılımını neredeyse imkansız hale getirebilir. Becker'in (2017: 56) dikkat çektiği gibi kişinin sabıka kaydının bulunması, olası her koşulda potansiyel suçlu olarak görülmesi ve beraberinde gelen "suçlu" etiketi; topluma dışlanmayla sonuçlanacaktır. Bu nedenle suça sürüklenen çocukların bilgi gizliliğine dikkat etmek önemlidir. Herhangi bir şekilde suç mağduru ya da suça sürüklenen çocuk olarak adlandırılan bireyin medyada reyting kaygısı ile "sunulması" söz konusu suçun tekrarının önlenmesi yönünde herhangi bir katkı sağlamayacaktır.

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinde çocuklara yönelik denetimli serbestlik uygulamalarındaki belirsizliklerin giderilmesi söz konusu hizmetin daha etkili bir şekilde sunulmasını sağlayacaktır. Özellikle denetimli serbestlik uygulamasının sadece cezalandırma işlevi görmediği, topluma borcunu ödeme ve tekrar topluma entegrasyonu amaçladığı göz önüne alındığında bu uygulamanın sosyal hizmet müdahaleleri ile birlikte değerlendirilmesi ve bu alanda Aile, Çalışma ve

Sosyal Hizmetler Bakanlığının da aktif bir şekilde görevlendirilmesi, denetimli serbestlik uygulamasının etkinliğini arttıracaktır. Kamu kurumlarının yanında sivil toplum kuruluşlarının da denetimli serbestlik uygulamasında görev alması uygulamanın etkinliğini arttıracaktır. Ancak çocuğun denetim ve takibinde görev alabilecek sivil toplum kuruluşlarının hangileri olabileceği, bu kişi ya da kurumlardan ne gibi özellikleri taşımaları beklendiği açık bir şekilde belirtilmemiştir. Yine bu kişi ve sivil toplum kuruluşlarının sundukları hizmetin nasıl denetleneceği de ayrı tartışma konusudur. Bu belirsizlik içerisinde çocuk eğitimevlerinde hangi sivil toplum kuruluşlarının görev alabileceğine sınırlama getirilmesi yararlı olacaktır. Çocuk eğitimevlerinde çalışma yürütecek sivil toplum kuruluşlarının belirlenmesinde sadece “iyi niyet” belirleyici olmamalıdır. Profesyonellik, tecrübe, bilimsel bakış açısı ve yetkinlik gibi özelliklere sahip kuruluşlara öncelik verilmesi gerekmektedir.

Becker’in (2017: 212) belirttiği gibi hangi davranışın sapkın olarak adlandırıldığı, bu adlandırmanın nasıl ortaya çıktığı ve devam ettiğini anlamak için ise söz konusu davranışları sergileyen kişilere odaklanmak gerekmektedir. Anlama ulaşmanın en önemli yolu söz konusu davranışları sergileyen kişilerle kurulacak yakın temas olacaktır. Suça sürüklenmiş ya da herhangi bir suçtan hüküm giymemekle birlikte sapkın davranışlar nedeniyle müdahale sistemlerine dahil olmuş çocukların sadece sosyodemografik durumunu betimlemek; açıklanmak istenen davranışların derininde yatan tetikleyicileri keşfetmemizi engelleyecektir. Topçuoğlu (2014b) çocuk suçluluğu üzerine yapılmış betimleyici araştırmaların katkısına dikkat çekerken, bu tür araştırmaların sınırlayıcı yönünün de gözden kaçırılmaması gerektiğini belirtmektedir. Sadece tutuklu ya da hükümlü kişilerden elde edilen sosyodemografik bilgilerin suçluluğun nedeni olarak yorumlanması okuyucuyu hataya düşürebilecek, belirli grupların “kriminal gruplar” olarak adlandırılmasına neden olabilecektir. Gelecekte suça sürüklenen çocuklarla yapılacak yorumlayıcı nitel çalışmalar bu alandaki kimi boşlukların doldurulması için fırsat sağlayacaktır. Bu çalışmalar için ise en uygun ortamlardan birisi de çocuk eğitimevleridir. Adalet Bakanlığının da teşvikleri ile çocuk eğitimevlerinde yürütülecek bilimsel çalışmaların artması, çocuk suçluluğunun önlenmesinde ve bu kurumlarda cezası infaz olan çocukların hızlı bir şekilde topluma kazandırılmasına fayda sağlayabilecektir.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Hakkı Şimşek, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazar ya da herhangi bir kurum/kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Teşekkür: Yayın sürecinde katkısı olan hakemler ile editör kuruluna teşekkür ederim.

Ethics Statement: The author declares that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Hakkı Şimşek has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the author and/or any institution.

Acknowledgement: I would like to thank the referees and the editorial board who contributed to the publication process.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı (2020a, 3 Nisan). Erişim adres:

<http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2082019153842istatistik2018.pdf>

Adalet Bakanlığı (2020b, 22 Mayıs). Erişim adresi: <http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>

Adalet Bakanlığı (2020c, 01 Haziran). Erişim adresi: <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi>

Adalet Bakanlığı (2020d, 01 Haziran). Erişim adresi: <https://cte.adalet.gov.tr/Home/haritaliste>

Adalet Bakanlığı (2020e, 01 Haziran). Erişim adresi: <https://sgb.adalet.gov.tr/>

Artinopoulou, V. ve Kamarakis, E. (2019). *Prison Conditions in Greece*. Roma: Antigone Edizioni.

Becker, H.S. (2017). *Hariciler (Outsiders): Bir Sapkınlığın Sosyolojisi Çalışması* (3. Baskı). Ankara: Heretik.

Bulgurcuoğlu, S. E. ve Çamur-Duyan, G. (2019). Hükümlü çocuklar: Ankara ve İstanbul çocuk eğitimevi örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 30, 167-190.

Cankurtaran-Öntaş, Ö. (2008). Çocuk adalet sistemi ve çocuk-polis ilişkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 19(2), 21-37.

De Vita, T., Donini, L. ve Iovino, S. (2019). Re-education treatment and physical activities in prison. *Sport Science*, 12(1), 69-72.

Dinç, A. (2013). Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Dores, A. P., Pontes, N. ve Loureiro, R. (2019). *Prison Conditions in Portugal*. Roma: Antigone Edizioni.

Ediz, A. ve Türe, H. (2015). Ankara ilinde çocuk suçluluğuna yönelen sebeplerin Chaid analizi ile incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54), 257-250.

Fromm, E. (1996). *Özgürlükten Kaçış* (4. Baskı). İstanbul: Payel Yayınları.

Gittins, G. (2012). *Aile Sorgulanıyor*. İstanbul: Pencere Yayınları.

- Gökçe, B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8(1-2), 46-67.
- Graebisch, C. ve Schorsch, M. (2019). *Prison Conditions in Germany*. Roma: Antigone Edizioni.
- Güngör, M. (2008). Evrensel bir sorun olarak çocuk suçluluğu ve sokakta çalışan ve yaşayan çocuklar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 25-43.
- Haydon, E. M. (1945). Re-education and delinquency. *Journal of Social Issues*, 1(3), 23-32.
- Kamenska, A. (2019). *Prison Conditions in Latvia*. Roma: Antigone Edizioni.
- Katona, N. ve Hamedl, P. (2019). *Prison Conditions in Austria*. Roma: Antigone Edizioni.
- Kratcoski, P. C., Kratcoski, L. D. ve Kratcoski, P. C. (2020). *Juvenile Delinquency*. Cham: Springer.
- Linden, R. ve Perry, L. (1983). The effectiveness of prison education programs. *Journal of Offender Counseling Services Rehabilitation*, 6(4), 43-57.
- Neocleous, M. (2013). *Toplumsal Düzenin İnşası: Polis Erkinin Eleştirel Teorisi*. İstanbul: H2O Kitap.
- Özbay, F. (2015). *Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdek, Y. (2000). Küreselleşme sürecinde ceza politikalarındaki dönüşümler. *Amme İdaresi Dergisi*, 33(4), 21-48.
- Özkazanç, A. (2011). *Neo-Liberal Tezahürler: Vatandaşlık-Suç-Eğitim*. Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Topçuoğlu, T. (2014a). Çocuk suçluluğu ve gelişimsel (risk odaklı) suç önleme. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 217-226.
- Topçuoğlu, T. (2014b). Kriminoloji için disiplin çağrısı! *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 2(1-2), 241-268.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2020a, 3 Nisan). Erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/Pre-HaberBultenleri.do?id=30597>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2020b, 3 Nisan). Erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/Pre-HaberBultenleri.do?id=27609>

TÜRKİYE İstatistik Kurumu (2020c, 22 Mayıs). Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=204&locale=tr>

Türkiye İstatistik Kurumu (2020d, 22 Mayıs). Erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/Pre-HaberBultenleri.do?id=27610>

Yavuzer, H. (1987). Çocuk ve Suç (3. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yavuzer, H. (2010). Çocuk Psikolojisi (32. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.